

Kapitali 7. Sakialluut Tuberkulose

TB-mik tunillatsissimasut 1980-ikkut qiteqqunneranniilli amerliartuinnarsimapput. Tamanna Titartaganngorlugu takussutissiaq 1-mi Takussutissiamilu 1-mi takuneqarsinnaapput. 2010-mi amerlinerpaagamik 115-iupput (inuit 100.000-iugaangata 205-it tunillatsissimasarput). Naak ukiut kingullit tallimat nalunaarutigineqartut ikiliallalaaraluit suli ernumassutissaqarpoq, nappaatillu akiorniarnissaa qitiutittuinnarneqartariaqarluni. 2014-imi 99-it 2015-imilu 81-it tuniluuttumik nappaateqalersimasutut nalunaarutigineqarput. Taamaalillutik innutaasut 100.000-iuppata 2014-imi 176-it, 2015-imilu 144-it nappaateqalersimapput. Nunarsuaq tamaat eqqarsaatigalugu Kalaallit Nunaat WHO-p maleruagassiai naapertorlugit TB-mik annertuumik ajornartorsiorfittut inissisimaannarpoq.

Nappaatip annertuumik atugaaneranut illoqarfinni nunaqarfinnilu nappaatip tuniluussinnaaneranut aqquataasut suli arlaqarnerat, patsisaasut ilagaat. Amerlaqisut pitsaanngitsunik amerlasuunillu najorneqartunik inigisaqarput, inigisanili nutaaliaasuni ineqarnermut akiliut akilersinnaajumallugu inuppaalussuit ineqatigiittarput. Tamatuma saniatigut nerisarlunneq imigassamik tupamillu annertuumik atuineq apeqquataapput. Tamakku tamarmik peqqinnissaqarfimmi piffisat ilaanni sulisoqarniarnerup ilungersunartumik inissisimasinnaasarnera pissutigalugu, tunillatsissimasinnaasunik paasiniaaneq, nakorsaaneq malittarinninniarnerlu ajornakusoortoq. Peqqissaasunik TB-mik immikkut ilisimasalinnik sulisulinni TB-lu pillugu ataqatigiissaarisulinni TB-mik nappaatilinnik nalunaaruteqartarneq annertuneruvoq nammassillutillu nakorsartittut amerlanerullutik.

TB paasineqajaarpat piaartumillu nakorsarneqarpat kingunerluutitaqanngitsumik ajorunnaarsinneqarsinnaavoq, nakorsarneqanngikkunili uloriaanaatilimmik ajoqusiisinnaavoq toqussutaasinnaallunilu. TB-p atugaanera annikillisinneqassappat annertusitinnaveersarneqassappallu, ukiuni tulliuuttuni arlalinni immikkut iliuuseqartoqarnissaa pisariaqassaaq.

Tasiilami nunaqarfiinilu 2011-imiit 2014-imut tunillatsissimasut 2011-imi 41-llutik, 2012-imi 31-iullutik, 2013-imi 28-iullutik 2014-imilu 33-iullutik, Kalaallit Nunaanni TB-mik akiuiniarnermi qitiusumik inissisimapput. 2014-imi nunap immikkoortuani tassani Kalaallit Nunaanni TB-mik nappaateqalersut innuttaasunut agguaqatigiissillugit amerlanerpaajupput. Ukiuni kingullerni marlussunni Kujataanissaaq nappaammik suussusersinarneq, nakorsaaneq pitsaaliunerlu aamma nukittorsarneqarpoq TB-millu nappaatillit Tasiilamisut amerlatigisut nalunaarutigineqarlutik.

2014-imi nunami innuttaasut 56.282-iummata nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermi innuttaasut 100.000-iuppata TB-mik nappaateqalersimasut 176-usut, Tasiilami 1130-iupput taamaalillutillu arfinileriaataat sinnerlugit amerlanerullutik. Kujataani 269-iupput.

2015-imi nuna tamakkerlugu innuttaasut 100.000-iuppata 144-it TB-mik tunillatsissimapput. Tasiilami 362-it, nuna tamakkerlugu 2,5 eriaammik amerlanerusut TB-mik nappaateqalersimapput. Kujataani 344-it, agguaqatigiissitsinermi nuna tamakkerlugu nappaatillit marloriaataat sinnillit TB-mik nappaateqalersimapput.

Sakialluutilittut nalunaarutigineqartut affaat tappiorannartunik allisitsiummik qinguserluni misissuinikkut (qisermik puanneersumik misissuinikkut) suussusersisaapput, tamannalu nappaatip tunillaatianerata ersiutigaa. Tappiorannartup qisermi takuneqarsinnaalernissaa sioqqutingaatsiaqalugu ilaatigut quersorneq, qitserarneq, qasoqqaneq, unnuami anisarneq sanigornerlu nappaammut ersiutaalereerajummata tamanna nappaatip tuniluutiasuunerata kingusissukkut paasineqarsimaneranut ersiutaavoq. Tamanna innuttaasup peqqinnissaqarfimmut kingusissukkut saaffiginninneranik (patient delay) aamma/imal. peqqinnissaqarfiup kingusissukkut nappaammik suussusersimaneranik (Health system delay) patsiseqarsinnaavoq.

2014-imi TB-mik nappaateqalersimasutut nalunaarutigineqartut ukiuinut agguataarneqarnerat Takussutissiaq 4-mi takuneqarsinnaavoq. Tassani TB-mik tunillatsissimasutut nalunaarutigineqartut akornanni inuusuttut 15-iniit 24-inut ukiullit 25-iniillu 34-inut ukiullit amerlaqisut takuneqarsinnaavoq. 65-issileereersimasut ikittuinnaapput, innuttaasunulli taama ukiulinnut sanilliukkaanni, nappaatip utoqqanni annertuumik suli atugaanera takuneqarsinnaavoq.

TB-mik nappaatillittut nalunaarutigineqartut 2014-imi 2 %-it, 2015-imilu 6 %-it, 15-it inorlugit ukioqarput. Nappaatip ersiutai inersimasunut sanilliullugit meeqqani aallaanerummata, meeqqani TB-mik suussusersiniaanermut atatillugu unammilligassaqarneranik patsiseqartumik tamakkiisumik suussusersisanninnermik patsiseqarsinnaavoq. TB-mik tunillatsissinnaaneq napparsimalersinnaanerlu immikkullu TB-mik nappaatit navianaatillit soorlu qaratsap ameraasaaut aseruuttoorneq TB-llu aak aqutugalugu timip

pisataanut allanut siaruaannera pitsaaliniarlugit, 1996-imi inoorlaanik akiuussutissiisarneq atuutiller-seqqinneqarpoq.

Titartaganngorlugu takussutissiaq 4-imi TB-mik nappaateqalersut nappaataannik suussusersiniarnermi tappiorannartumik nassaarfigisat imal. misissortinnikkut nappaataat suussusersisat takuneqarsinnaapput. Nappaammik suussusersinngitsuuisoqaqqunagu TB-mik nappaateqalersut tamarmik 10%-iisa misissortinnikkut naliliivigineqarnissaat, WHO-ip inassutigaa. Tamanna TB-p tappiorannartuata nassaariarnerata annertuumik unammillernartuuneranik patsiseqarpoq.

Inuit TB-mik tunillatsissimasut sulili napparsimalinngitsut, Nunatsinni Nakorsaaneqarfiup TB-pillugu ilitsersuusaa naapertorlugu, pitsaaliuutitut nakorsartinnissamik neqeroorfigineqarsinnaapput. 2002-miilli Pitsaaliuinermut atatillugu nakorsaanerit nalunaarutigineqartartussanngorput, Takussutissiamilu 5-mi inuit pitsaaliuineq siunertaralugu nakorsarneqartut amerlassusaat takuneqarsinnaavoq.

2013-imi Kalaallit Nunaanni TB-mik suussusersiniaanermi GenXpert tassalu TB-p tappiorannartuata pinngoqqaataanik suussusersineq atorneqalerpoq. TB-mik nappaateqalersimasup nakorsarneqarnera sioqqullugu TB-p tappiorannartoqaneramik misissugassamik allisitsiummik qinngullugit naatillugillu misissorneqarnissaat siunertaralugu Statens Serums Instituttimut nassiussisoqartarpoq, taamaaliornikkut nappaat uppernarsineqartarpoq, TB-p tappiorannartuata immikkoortup sorliuinerpaasineqartarluni tappiorannartullu nassaarineqartut nakorsaatitut akiuussinnaasussa misissorneqartarpoq. Nunarsuarmi Europamilu TB-p tappiorannartuata nakorsaatitut akiuussinnaasusaa annertusiartuinnaraluaq, 2014-imi 2015-imilu Kalaallit Nunaanni TB-p tappiorannartuinik nakorsaatitut akiuussinnaasusilinnik nassaartoqanngilaq, Titartaganngorlugu takussutissiaq 5 takuuk.

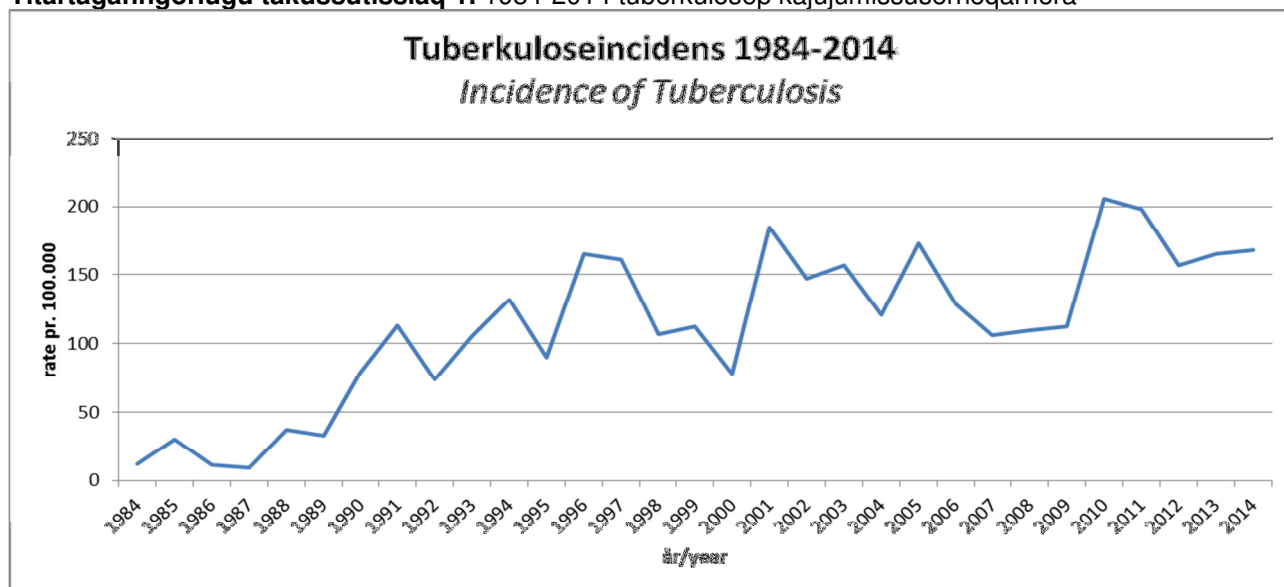
TB-mik tunillatsissimasut amerlavallaarnerat pissutigalugu, Inatsisartit 2011-imi ukiakkut nuna tamakkerlugu sakiilluut TB akiorniarlugu 2012-miit 2016-imut iliuuseriniakkatut siunniussat nutaat akuersissutigaat. Suliniutissatut siunniussinermi sakkussat pingaarnerit tassaapput:

- TB-p tuniluunnerata nappaataaneratalu annikillissinnissaanut politikikkut inuiaqatigiinnilu iliuuseqarnissap sulissutigineqarnissaa.
- Innuttaasut TB pillugu naapertuuttumik paasisutissinneqarnissaat.
- Peqqinnissakkut sullissisut TB-mik suussusersiniaanermut nakorsaanerimullu tunngatillugu paasisutissanik nutaanik pissarsisinnaanissaasa qulakkeerneqarnissaa.
- Nappaammik suussusersiniaanermi pisariaqartitanik pissarsisinnaanissaq laboratoriamilu sullissinerup qaffasissumik pitsaassuseqarnissaata qulakkeerneqarnissaa.
- Peqqinnissakkut sullissisut TB-mut tunngasunik suliaqarsinnaanissamut qaffasissumik nalinginnaasumillu ilinniarteqqinneqarnissaa.
- TB-mik suliaqarnerup pitsaanerpaamik naammassillugu nakorsaanerimullu ikorfartuutaasinnaasumik aaqqissuunneqarnissaata qulakkeerneqarnissaa.
- Najukkani TB-mik suliaqarnerup tunillatsissimasinnaasunillu paasiniaanerup pitsaanerpaaffimminii-tsinnissaata qulakkeerneqarnissaa.
- Qitiusumiit kinguneqarluartumik nakkutilliinerup, nalunaarutiginnittarnerup najukkanullu naliliilluni akissuteqarnissap qulakkeerneqarnissaa.
- Qitiutsumi najukkanilu nappaammik suussusersiniaanermi, nakorsaanermi nakkutilliinermilu kinguneqarluartumik suleqatigiinnissap qulakkeerneqarnissaa.
- Nakorsaatinik pilersorneqarnerup pitsaanerpaaffissaminiitinnissaata, nakorsaatinillu toqqaasarnerup pitsanngorsartuarneqarnissaata qulakkeerneqarnissaa.

Iliuussatut siunniussat tamakkiisut nittartakkami uani takuneqarsinnaapput:

http://dk.vintage.nanoq.gl/Service/Publikationer/Udgivelser/2011/Tuberkulose_strategi.aspx

Titartaganggorlugu takussutissiaq 1. 1984-2014 tuberkulosep kajumissuserneqarnera

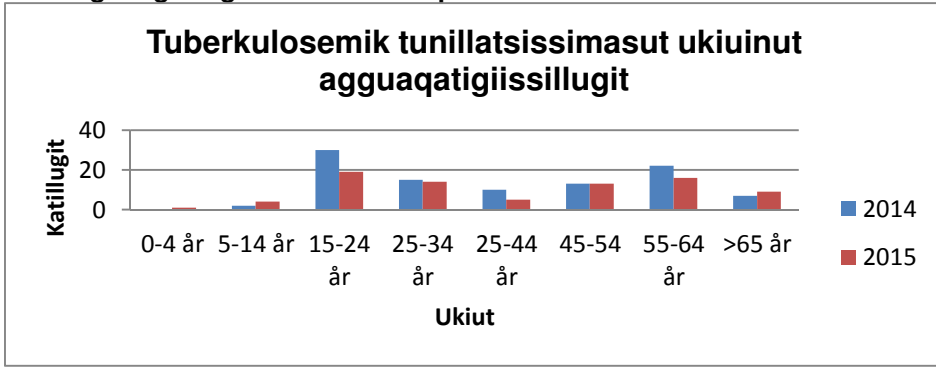
Takussutissiaq 1 Kalaallit Nunaanni sakiialluummik TB-mik nappaatilittut nalunaarutigineqartut		
Ukioq	Amerlassusaat	100.000-iugaanga amerlassusaat/ukiumut
1976 – 1980*	117	47
1986 – 1990	93	34
1991 – 1995	252	91
1996 – 2000	347	124
2001 – 2005	444	157
2006 – 2010	373	132
2011	114	198
2012	88	157
2013	93	165
2014	99	176
2015	81	144

Najoqutaq: Statens Institut for Folkesundhed Nunatsinnilu Nakorsaaneqarfik

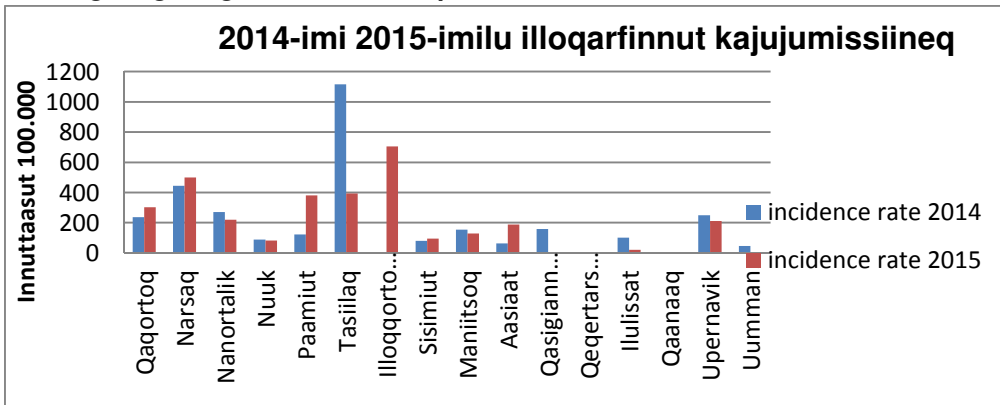
*Kisitsisit 1960-imiit 1985-imut Nunatsinni kalaallit akornanni sakiialluummik nappaateqartut nalunaarutigineqartunik tunngaveqarput.

Takussutissiaq 2	TB-mik nappaatilittut nalunaarutigineqartut suaassusaannut agguataarneqarnerat			
	Sakiialluummik TB-mik tuniluuttumik nappaatillit amerlassusaat		Innuttaasut 1000.000-iugaangata TB-mik nappaatillit amerlassusaat	
	Angutit	Arnat	Angutit	Arnat
Suaassuseq/-Ukioq				
2010	66	51	220,5	192,3
2011	62	53	207,1	198,7
2012	57	32	189,7	119,8
2013	60	36	201,1	135,7
2014	69	30	232,1	113,1
2015	51	30	198,9	122,9

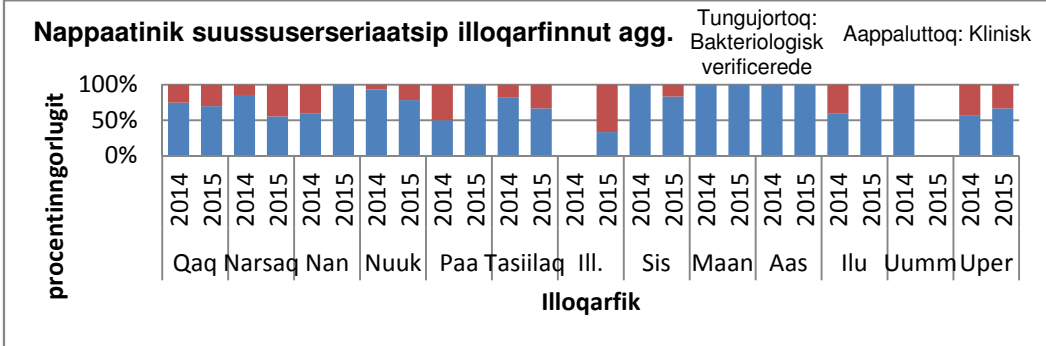
Titartagangorlugu takussutissiaq 2

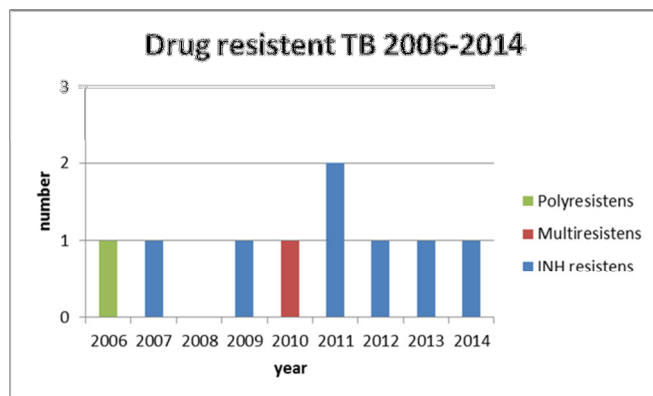
Titartagangorlugu takussutissiaq 3

Takussutissiannngorlugu titartagaq 4 Kisitsisit annikinnerat apeqquataatinneqassaaq

Titartagangorlugu takussutissiaq 5. 2006-2014 Tuberkulosemut nakorsaasiisarnermut tappiorannartunik akiuussinnaassuseq

Takussutissiaq 3a	2014-imi TB-mik nappaatillit qitiusumik napparsimmavinnut peqqissaavinnullu agguataarneqarnerat					
Qitiusumik napparsimmavik/-Peqqissaavik	Nalunaarutigineqartut tamakkerlugit	Puatsigut	Puaat avataagut	Tappiorannartulerinikkut uppernarsisat	Tappiorannartut qinggunnerisigut paasisat	Misissuinikkut paasisat
Qaqortoq	8	8	1	6	1	2
Narsaq	8	7	1	6	3	1
Nanortalik	5	5	0	3	-	2
Kujataa	21	19	2	15	4	5
Tasiilaq	34	30	4	28	12	6
Ittoqqortoormiit	0	0	0	0	0	0
Paamiut	2	2	0	1	1	1
Nuuk	15	15	3	14	8	1
Sermersooq	51	47	7	44	21	8
Maniitsoq	5	5	1	4	2	1
Sisimiut	5	5	0	5	2	0
Qeqqata	10	10	1	9	4	1
Aasiaat	2	1	1	2	0	0
Qasigiannugit	2	2	0	2	1	0
Qeqertarsuaq	0	0	0	0	0	0
Disko	4	3	1	4	1	0
Ilulissat	5	3	2	3	0	2
Uummannaq	1	1	0	1	1	0
Upernavik	7	4	4	4	2	3
Qaanaaq	0	0	0	0	0	0
Avannaa	13	8	6	8	3	5
Katillugit	99	87	17	80	33	18

Takussutissiaq 3b	2015-imi TB-mik nappaatillit qitiusumik napparsimmavinnut peqqissaavinnullu agguataarneqarnerat					
Qitiusumik napparsimmavik/-Peqqissaavik	Nalunaarutigineqartut tamakkerlugit	Puatsigut	Puaat avataagut	Tappiorannartulerinikkut uppernarsisat	Tappiorannartut qinggunnerisigut paasisat	Misissuinikkut paasisat
Qaqortoq	10	9	2	7	3	3
Narsaq	9	9	0	5	5	4
Nanortalik	4	2	2	4	1	0
Kujataa	23	20	4	16	9	7
Tasiilaq	12	10	2	8	2	4
Ittoqqortoormiit	3	2	0	1	0	2
Paamiut	6	5	2	6	2	0
Nuuk	14	12	2	11	7	3
Sermersooq	35	29	6	26	11	9
Maniitsoq	4	4	0	4	2	0
Sisimiut	6	5	1	5	2	1
Qeqqata	10	9	1	9	4	1
Aasiaat	6	5	2	7	1	0
Qasigiannugit	0	0	0	0	0	0
Qeqertarsuaq	0	0	0	0	0	0
Disko	6	5	2	7	1	0
Ilulissat	1	1	0	1	1	0
Uummannaq	0	0	0	0	0	0
Upernavik	6	6	0	4	2	2
Qaanaaq	0	0	0	0	3	2
Avannaa	7	7	0	5	6	4
Katillugit	81	70	13	63	30	21

Takussussiaq 4	2014			2015		
	Tappiorannartorsiviit	Misissuk- kat	Katill.	Tappiorannartorsiviit	Misissuk- kat	Katill.
TB-mik nappaate- qalersimasut	63	15	78	55	11	66
Nangeqqittut	11	2	13	3	3	6
Nakorsarteqqittut Nakorsatsinnerat iluatsinngitsaq	6	2	8	5	4	9
Katillugit	80	19	99	62	18	81

Takussutissiaq 5	Pitsaaliuneq siunertaralugu TB-mut nakorsartittut najukkanut ukiunullu agguataarneqarnerat					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Najugaq/Ukioq	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nanortalik	14	14	0	3	5	4
Qaqortoq	17	9	0	10	11	16
Narsaq	12	23	1	0	1	13
Tasiilaq	109	56	23	2	10	1
Ittoqqortoormiit	36	39	0	0	0	0
Paamiut	2	20	2	4	2	0
Nuuk	14	16	33	39	38	20
Maniitsoq	8	0	6	1	10	5
Sisimiut	9	14	11	15	9	5
Aasiaat	2	10	1	12	6	10
Qasigiannugit	7	0	8	1	0	0
Qeqertarsuaq	0	1	1	0	1	2
Ilulissat	9	14	0	1	1	3
Uummannaq	2	5	0	0	1	0
Upernavik	16	14	2	0	6	12
Qaanaaq	0	0	0	0	0	0
Katillugit	257	235	88	88	101	91